

Роман СЕМЕНЮК

ТВОРЧИСТЬ ОЛЕКСАНДРА ЗВІРА: ТЕМАТИЧНІ ПОШУКИ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ НОВАЦІЇ

У статті розглянуто особливості тематичних пошуків та технологічних новацій Олександра Звіра крізь призму особливостей львівської школи гутного скла 1980—2000-х рр. Виявлено магістральні напрями пошуку та формування творчої методики Олександра Звіра, її відображення у провідних творах. Важливим стало відображення шляху митця та результатів його діяльності як зрілого майстра та наставника молодого покоління художників.

Ключові слова: гутне скло, технологічні новації, творча методика, тематичні пошуки.

© Р. СЕМЕНЮК, 2013

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 4 (112), 2013

Важливо, що саме львівське художнє скло — унікальне і за століття свого існування позначене появою безлічі творів, що отримали визнання на світовому рівні. Окрім того, саме плеяда львівських гутників кінця XX — початку XXI ст., серед яких Андрій Бокотей, Франц Черняк, Олександр Звір, Андрій Петровський, Орест Принада, Богдан Васильців та інші не лише змогли відродити старожитні традиції, а й відкрити нові технічні прийоми, що додатково розкривають естетичні якості гуті, збагачують колорит та оптичні ефекти. Але, безперечно, без піонерів-ентузіастів, яким вдалось відродити зацікавлення до гутництва та його виражальних можливостей, це було б неможливим. І одним з провідних діячів серед таких творців та однією з ключових постатей є непересічний художник Олександр Звір.

Звернення до проблематики українського художнього скла на прикладі творчості Олександра Звіра отримало виняткову актуалізацію протягом останніх десятиліть, коли культурні надбання митця стали невід'ємною складовою сучасного мистецтва у контексті технології. Також аналізується процес становлення та модифікації естетичного ідеалу мистецтва українського художнього скла на прикладі творчості Олександра Звіра. Дослідження визначеного періоду дає змогу виявити ключові моменти в історичному розвитку мистецтва українського художнього скла у роботах Олександра Звіра. Образи, інспіровані мистецтвом сучасного українського художнього скла, створені Олександром Звіром, також постійно з'являються на виставках світових галерей та музеїв. Особливо актуальні ці образи сьогодні, коли тенденції повернули у новий напрямок естетичних та пластичних пошуків.

Актуальність дослідження зумовлено необхідністю розкрити основні чинники, що визначили еволюцію творчості цього відомого українського митця в контексті вітчизняного гутництва кінця XX — початку XXI ст. Висвітлення та аналіз різнорідних чинників, що визначають художні особливості українського скла на прикладі творчості Олександра Звіра актуальні саме сьогодні, коли львівське художнє скло набуває значення світової художньої школи. Відтак метою статті є аналіз творчості Олександра Звіра в контексті розвитку художнього скла Львова другої половини XX — початку XXI ст.

Серед праць, присвячених розвитку українського художнього скла кінця XX — початку XXI ст.,

слід особливо відзначити працю Т. Кара-Васильєвої та З. Чегусової «Декоративне мистецтво України. У пошуках «великого стилю» [1]. У вказаній праці розділ, присвячений розвитку українського гутного скла і, зокрема авторського, інтерпретацій народних мотивів, містить детальну оцінку останніх тенденцій у цьому виді декоративно-прикладного мистецтва. Серед інших важливих джерел відзначимо статті Р. Фур [4] та М. Чиж [6], присвячені історичному становленню українського скла та діяльності симпозиумів (зокрема гутництва), а також книга Ф. Петрякової «Українське гутне скло» присвячена розвитку українського художнього скла ХХ ст. [3]. Серед більш пізніх видань можемо відзначити посібник Франца Черняка «Львівське гутне скло другої половини ХХ ст.», інформативне щодо технологічних аспектів, однак специфіка формату цього видання суттєво обмежили наукову частину, присвячену особливостям розвитку художнього скла у регіоні загалом і творчості окремих митців зокрема [5].

Великий об'єм інформації було отримано з науково-популярних статей, зокрема Ярослава Кравченка, а також у різноманітних публіцистичних і періодичних виданнях, де опубліковані інтерв'ю з Олександром Звіром [2]. Таким чином, підсумовуючи розглянуту літературу, можна твердити, що комплексного дослідження доробку львівської школи художнього скла не проводилось, її діяльність розглядалась лише фрагментарно, тільки у контексті інших мистецтвознавчих проблем. У дослідженні поставлено за мету проаналізувати школу художнього скла як мистецький феномен, що має власну історію, з етапами становлення та розвитку.

Олександр Звір у 1981 році закінчив відділення художнього скла Львівського інституту прикладного і декоративного мистецтва (реорганізованого в 1990-ті роки у Львівську академію мистецтв). За час навчання викладачі всіляко сприяли формуванню унікальної творчої особистості митця, і нині серед них Олександр Звір зазначає вплив як практиків, так і теоретиків. Власне такий синтез цих двох компонентів забезпечив гармонійний розвиток таланту художника. Тоді ж було закладено принципи, що стали наріжними для Олександра Звіра: «Бути Звіром, але і людиною, бути моральним, але і не бути лінивим. Цікавим є метафізичне скло як матеріал для

вираження, адже має містичний елемент. Світло і скло творить світ казковості. Скло вимагає миттєвого мислення, щоб це творити — треба знати хімію, фізику, мати хороших побратимів. Скло — матеріал, що дає миттєво реалізовуватись думці. Про що думав цілий рік — реалізовується миттєво. Чистота матеріалу — незахищеність. Чорне — печаль, червоне — любов. Прояв аскетичності, лаконічності, мінімалізм засобів і механізм вираження почуттів. Чорне не значить сумне, а значить глибинне та містичне, червоне для життя».

Слід наголосити, що вбираючи українську духовну культуру, художники усвідомлювали й відмінність між народним і професійним мистецтвом. Зокрема, якщо у народному мистецтві головним є наслідування традицій і деяких правил, які утворювалися упродовж століть. Зауважимо, що загалом Олександр Звір брав участь у міжнародних симпозиумах майстрів-склоробів, а також займається підготовкою майстрів нової генерації. Тому роботи, створені художником під час симпозиумів, демонструють, що мить такого мистецтва воістину володіє невагомністю вічності. Вказуючи на міфологічних культурних героїв — це певні пам'ятні знаки, які ніби є санкцією уяви, але якщо вдуматись, лиш засвідчують початково задану людині можливість віддатися його грі. Таким чином, ранній етап творчості Олександра Звіра, і зокрема початку 1990-х рр. ознаменувались активним розвитком, твори якого, вирізняючись пластичною і колірною експресивністю, яскравою індивідуальною характеристикою образів, глибоким змістом, відігравали самостійну й самодостатню роль у розвитку культури й композиційного мислення [1, с. 193].

Пошуки нестандартних підходів до засобів виразності сприяють оновленню пластичної мови не тільки на основі гармонії, а й на притаманній неоавангардному мистецтву та постпостмодернізму дисгармонії, а відтак — трансформації звичної декоративної образності творчого пошуку Олександра Звіра. Професійні майстри скла активно експериментують, звертаючись до широкого кола культурно-історичних асоціацій, до філософських, загальнолюдських проблем. Через те, що у 1990-ті рр. основними стали постмодерністський, постпостмодерністський та неоавангардний напрями в розвитку культури, відбувається переорієнтація митців декоративного мистецтва.

Окрім того, спостерігається переоцінка ними минулого художнього досвіду та естетичних прикладів, що приводить до поглиблення образно-пластичних пошуків нетрадиційних підходів до матеріалу та відкриття його завуальованих художньо-емоційних можливостей, особливо у гутному склі [1, с. 193]. Цей процес не набув глобального розповсюдження у мистецьких практиках митців львівського осередку, однак його поява спровокувала пошуки нових засобів формальної виразності та концептуальної наповненості, як це відчутно у серії Олександра Звіра «Чорне і червоне».

Окрім того, наголосимо, що у творчості Олександра Звіра захоплення мистецтвом давнини протиставлялося лихоманці ритмів та різким дисонансам ХХ ст. Також історичні мотиви звучали у творах сучасників опосередковано, передавалися специфічними для декоративного мистецтва засобами, часто мовою символів, метафор і алегорій. Слід зауважити, що у творчості митця вони нерідко поставали в серпанку романтики, журливості, а іноді були забарвлені легкою іронією. Проте хоч би у яких формах відбувався «пошук предків» своїх архетипів, всі вони були підкорені бажанню декларувати свою належність до певної національної духовної традиції.

Зокрема, у творчих роботах Олександра Звіра найяскравіше виявляється неповторна авторська індивідуальність, особливості манери практичного виконання, неординарне бачення властивостей матеріалу, сміливе новаторське застосування технологій і технік, значною мірою пов'язане з оригінальністю світосприйняття.

Саме тому важливо, що «Сім'я» у трактуванні Олександра Звіра є складною і стилізованою формою, де важливо відтворити дух, ідею цього образу, а не набір реалістичних ознак.

Принципи концепції, застосовані у роботі «Двоє», можна розвинути ще в одному напрямку — людство росте, розвивається, створюються нові технології, що змінюють свідомість людей і сприйняття ними оточуючого світу. Зміна свідомості і ставлення людини до світу знаходять своє відображення в мистецтві. Олександр Звір у цій роботі свідомо поєднує ці два аспекти — стилізаційність та архаїчність з сучасними технологіями. «Двоє», у трактуванні митця — дві фігури — це як дві людини абсолютно різ-

ні. Але вони починають проявляти себе краще, якщо потрапляють в зовсім інше середовище.

Лінію силуету митець намагався зробити якнайбільш пластичнішою, щоб цим якимось підкреслити ліричність та чуттєвість. Це мало показати внутрішній стан людини через образ внутрішнього бачення, духовного споглядання. Фігура з композиції «Катастрофа» за своєю пластикою нагадує рослинні мотиви, так би мовити єдність та органічність її з природою. Розглядаючи такі роботи Олександра Звіра, як «Метафізичні форми» та «Катастрофа», варто відзначити, що перед нами постають візуалізації глобальних мистецьких проблем.

Як показує аналіз художньої діяльності, композиційне мислення, виявлене у роботах «Катастрофа», не завжди може бути зведене до вже відомих способів мислення: словесно-логічного, наочно-дієвого, образного, продуктивного, репродуктивного і т. д. Це не дає змоги адекватно осмислити ряд теоретичних положень і специфічних властивостей композиції, пов'язаних з художньою діяльністю та образотворчим мистецтвом.

Однак, головною в творчому доробку Олександра Звіра — унікальна, емоційна творчість людини. Так, можна наголосити, що у творчості Олександра Звіра відбувся пошук нової художньої мови для побудови нової художньої реальності, незалежної чи дистанційованої від об'єктивної реальності — суб'єктивно-особистісне і, до того ж, драматично, навіть трагічно забарвлене сприйняття буття — прагнення спертися на інші художні цінності, які широко черпаються в якомусь світовому музеї історії мистецтва.

Важливим аспектом дослідження сучасного художнього скла загалом та творчості Олександра Звіра зокрема є врахування результатів розвитку українського художнього скла Львова другої половини ХХ ст., зміну соціокультурного середовища і впливу на його художні особливості та технологію. Завдяки реалізації цього завдання стало можливим стверджувати, що львівська школа гутництва розвивається у тісному взаємозв'язку, де традиції є органічною частиною творчого процесу.

Останнє знайшло своє безпосереднє відображення у процесі творчого становлення та концептуальних пошуків Олександра Звіра. Адже фактор впливу творчості представників львівської школи старшого покоління на сучасних митців не обмежується

осмисленням та апробацією технологічних прийомів, але й на ідейно-пластичне вирішення гутних творів. Важливо виявили на прикладі творчості Олександра Звіра його естетичні пріоритети, в контексті процесів, які вплинули на формування сучасного львівського художнього скла.

Так, встановили особливості класичного взірця гутного скла у другій половині ХХ ст., та те, як його інтерпретував у своїй творчості Олександр Звір, який концепт був збудований за принципом своєрідного трактування пріоритетів тогочасної естетики; виявили основні фактори впливу на сучасне художнє скло, домінуючі на початку ХХІ ст. та є еталонним образом часу. Це, зокрема, відображено в органічному та пластичному трактуванні силуету, де виразно панує пластичне начало. Окрім того, завдяки різним технікам митцю вдалось виявити свою творчу особистість та зафіксувати черговий пласт змін в українському мистецтві. У цьому контексті необхідно наголосити, що через використання відмінних за своїми принципами матеріалів митець прагнув розкрити через вияв різних частин технічного виконання твору. Принагідно вкажемо, що пошуки нестандартних підходів до засобів виразності у творчості Олександра Звіра сприяли оновленню пластичної мови на основі гармонії, а не тільки на стилістиці, притаманній неоавангардному мистецтву та постпостмодернізму, а відтак — трансформації звичної декоративної образності.

Окрім того, розширення арсеналу зображальних засобів супроводжувалось поглибленням змісту, появою філософічності, ускладненням образних рішень. Принагідно вкажемо, що прагнучи виразити найтонші відчуття навколишнього світу, митець вдавався до мови символів і алегорій. Такі твори ставили перед глядачем нові, суттєво підвищені вимоги, передбачали розвинену здатність їх осмислення.

Проаналізували скляну пластику Олександра Звіра, особливості її образної інтерпретації. У цьому контексті досліджено, які аспекти завбачує аналітичний фактор інспірації технічних прийомів творчості митців-гутників минулих століть. Так, виявлено, що доцільно використати у контексті майбутніх досліджень мистецької практики львівських гутників вплив мотивів творчості, принципи органічної та пластичної лінії силуету та її цілісне тлумачення на прикладі Олександра Звіра.

Вбираючи українську духовну культуру, митець усвідомлював її відмінність між народним і професійним мистецтвом. Зокрема, якщо у народному мистецтві головним є наслідування традицій і деяких правил, які утворювались упродовж століть, завдяки яким етнос оновлює у кожній новій генерації духовну культуру, психологію, світосприйняття, то у професійному мистецтві домінує, насамперед, виняткова особистість митця, його екстравагантне ставлення до матеріалу, майстерність, вміння розшукувати у ньому модерні естетичні особливості.

На прикладі творчості Олександра Звіра можна простежити, що найбільш вдалі композиційні колірні рішення ставали улюбленими, підхоплювались іншими митцями, входили в загальний здобуток досягнень колективу, перетворюючись на традицію. Варто вказати, що у багаторазовому повторенні йшов процес удосконалення. Саме завдяки традиції зберігається спадкоємність поколінь, а також їхній неперервний зв'язок. Але у вказаному контексті передбачено, що народний майстер не повинен виходити за межі традиційної системи сприймання (він має спиратися на досвід і художній рівень майстрів, що працюють поруч), то для художника-професіонала це неможливо: повтор чи копіювання призводять до епігонства, позбавляють його можливості сказати своє нове слово, відгукнутися на потреби часу. Таким чином, у творах професійного декоративного мистецтва основними критеріями для нас залишаються оригінальність образно-пластичного рішення, докорінно новий підхід до матеріалу, авторські відкриття та новаторство.

Виявлено особливості новаторських рішень образної інтерпретації у творах Олександра Звіра. І, зокрема, встановлено співвідношення не лише відокремлених частин художнього образу, а й їхньої комплексної перцепції у творчості Олександра Звіра. Так, ми прослідкували на прикладі творчості Олександра Звіра те, як візуалізувались результати вияву органічного підходу з елементами конструктивного осмислення лінії силуету. Варто вказати, що орієнтуючись спочатку на вільну пластику природних форм, плавність рослинних ліній, деякі митці відійшли від живої природи. Окрім того, експериментуючи зі склом та використовуючи його багатоманітні можливості, митець почав створювати узагальнені образи — метафоричні чи асоціативні.

Слід зазначити, що у таких виробках основною метою було передати поняття, абстраговані від конкретики. Однак, аналізуючи творчий шлях митця, можемо констатувати, що завдяки зв'язку з історичними традиціями, з народною художньою творчістю він уберіг свою самобутність та успішно репрезентував себе на міжнародній арені. Окрім того, у руслі соціальних вимог часу декоративно-ужиткові твори розвивались у матеріально-практичній і духовно-культурній сферах, зберігаючи при цьому зв'язок із загальною проблематикою образотворчого мистецтва. Однак, як підсумок, варто вказати, що після досягнення ідеї художник зміг встановити для себе структуру проблем ідейного наповнення, з'ясувати їхню ієрархію: що головне, що другорядне, що прохідне, а що завжди співзвучне з будь-яким часом, стосується людини будь-якої епохи. Завдяки цьому його творчість є вартою уваги і поза часовим контекстом. Однак, як підсумок варто вказати, що після досягнення ідеї художник зміг встановити для себе структуру проблем ідейного наповнення, з'ясувати їхню ієрархію: що головне, що другорядне, що прохідне, а що лишається завжди і співзвучним часові будь-якому, стосується людини будь-якої епохи, завдяки чому його творчість є вартою уваги і поза часовим контекстом.

1. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України. У пошуках «великого стилю» / Т. Кара-Васильєва, З. Чегусова. — К. : Либідь, 2005. — 280 с.
2. Кравченко Я. Червоне і чорне Олександра Звіра / Я. Кравченко // Дзвін. — 2002. — № 4. — С. 159—161.
3. Петрякова Ф. Українське гутне скло / Ф. Петрякова. — К. : Наукова думка, 1975. — 158 с.
4. Фур Р. Симпозіуми гутного скла у Львові: історія становлення та діяльність / Р. Фур // Вісник ЛНАМ. — Львів : ЛНАМ, 2010. — № 22. — С. 91—99.

5. Черняк Ф. Львівське гутне скло другої половини ХХ ст. / Ф. Черняк. — Львів : ЛНАМ, 2006. — 164 с.
6. Чиж М. Творча особистість Франца Черняка в контексті розвитку львівської школи художнього скла / М. Чиж // Вісник ЛНАМ. — Львів : ЛНАМ, 2008. — № 19. — С. 295—303.

Roman Semeniuk

ON OLEKSANDR ZVIR'S CREATIVE WORK: THEMATIC SEARCH AND TECHNOLOGICAL INNOVATIONS

In the article have been considered some features of Olexander Zvir's technological innovations as for thematic search through the prism of peculiarities in creations by Lviv artistic school of blown glass during 1980—2000s. In the course of research-work have been defined some main directions in Olexander Zvir's search and formation of creative techniques, reflected by his most representative works. Quite important point has appeared to be the artist's path and the results of his activities as a mature maître and tutor for younger generations of artists.

Keywords: artistic glass, technological innovations, creative technique, thematic searches.

Роман Семенюк

ТВОРЧЕСТВО АЛЕКСАНДРА ЗВИРА: ТЕМАТИЧЕСКИЕ ПОИСКИ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ НОВАЦИИ

В статье рассмотрены особенности тематических поисков технологических новаций Александра Звира сквозь призму особенностей львовской школы художественного стекла 1980—2000-х гг. Выявлены магистральные направления поиска и формирования творческой методики Александра Звира, её отражение в ведущих произведениях. Важным стало отражение пути художника и результатов его деятельности как зрелого мастера и наставника молодого поколения художников.

Ключевые слова: гутное стекло, технологические новации, творческая методика, тематические поиски.